

Brassai levelei Bod Péterhez.*

I.

Kolozsvárott, mai 7-dik 1844.

Most másodszor veszek tollat azon kecsegtető reménnyel, hogy Önt kolozsvári lakosnak, ha nem is egész évre, bár annak felére megnyerhetnök. Tudva Ön előtt az ifiabb g. Bethlen János ohajtása Önt bethleni ideje kiteltével fiai mellé mentorul nyerhetni. Jól tudom én az ön Aristippusi iszonyát minden további köteleztetéstől; de őszintén megvallva általában nem helyeselhetem. Elsőben jobban ismeri Ön az életet, mintsem azt hinné, hogy az ember valaha köteleitől szabadulhat — 's nem látom mennyivel volna nemesebb sors a' béresétől függni az embernek, mintsem — bár egy aristocratától. Másodszor, bármely arcadiai dolce far niente képzel is Ön, kétségkívül vagy a' sors vagy ön választása mindig csak fog önnek foglalkodást szabni elejébe 's miért ne legyen ez a' foglalkodás az. a' mire önt, bár mint tagadja magától saját hajlama szintugy mint talentumai vezetik? Es végre Ön, a' ki a' becsület igényeinek és nem igényeinek minden ember iránt a' tulságig megtartója, kevessebbel tartozónak hinné-e magát a' természet és teremtője iránt, kik Önnek adományai 's ismereteit nem ingyen, hanem csak kölcsön adták 's kamatait embertársai számára assignálták? Nem — egy oly gyertyának, mint Ön, nem kell véka alá bujni; a' világ 's emberismeret mit ön at home and abroad gyűjtött nem Felgyógy remetelakójának qualificálják önt.

Ön Kolozsvárra fog jőni, Kolozsvárt még a' museum is felálland, Ön annak használója, élvezője — talán segéde — talán — mit tudom én — igazgatója leend.

Minden fejtörésem mellett csak két indokát tudom gondolni az ön netalán — quod dii avertant — tagadó válaszának, egyik a' már fennebb karczolt nyugalmi ábránd — másik az Ön tulzó féltékenysége 's öndepreciálása. A féltékenység a' magára veendő felelőséget óriási

* Bod Péter igen jeles képzettségű egyén volt a 30—40-es években: 1837. Enyedre, 1845. M.-Vásárhelyre választotta meg a ref. egyházfőtanács tanárnak, de egyiket sem fogadta el gr. Bethlen Ferencznek tett kötelezettsége miatt, s mint egy pár levélből kiviláglik, gr. Bethlen János is ohajtotta volna megnyerni mentornak fiaihoz. De sem Brassai Bethlen Jánoshoz, sem Bolyai Parkas, Szász Károly és Dósa Elek nem tudták megnyerni az említett intézetekhez tanárnak. Lásd és olvasd e jelesek gyönyörű leveit Bod Péterhez „A marosvásárhelyi ref. kollegium története“ 439—454 lapjain.

szinben festi, a' második hiba saját erejét (csekélynek) azzal szembe igen csekélynek képzelte. Erre csak azt mondom hogy mig egy mentort is Lycurgusi hatalommal fel nem ruháznak 's egy növénydét is Emil környületeibe nem tesznek: addig a' felelőségnek is igen csekély része háramlik a' nevelőre — mint nevelőre — a' mi az oktatást illeti, valóságos elmeenyegesség volna a' szerénységet annyira tulzani 's el nem ismerni, hogy ön annak, mint Bugát Pál mondaná „*tökélyesen növe van.*“ (dass Sie dem vollkommen gewachsen sind.) Egyébaránt erre Bethlen János és — né egyszerően csak azt mondják: „mi ismerjük Bod Pétert — 's nekünk úgy a' *mint* van Bod Péter kell 's mi sajnálnók. ha Bod Péter „csak egy körömfeketényire is Bod Péter nem volna.“

„A mi pedig helyzetét illeti, azt nem csak physice hanem moraliter oly kellemessé tenni, a' milyenre képesek leszünk nem annyira eltökélésünk, mint természetes és erőtellen vágyunk.“

Mindezeket Ön, ha tetszik azt mondhatja, — lári fári — én pedig mint Themistocles, „nevezz ki, csak hallgass meg“ -gel felelek 's csak azt kérem ne nézze fölebbi soraimat rábeszélésnek, hanem valódi gondolataim őszinte és keresetlen kifejezésének.

Még csak azon kérésem van ama' jó urak nevében, hagyjon időt magának 's ne adjon legalább elhatározott tagadó választ, mi valósággal a' lehető legszomorított lenne rájok nézve. Halassza el tehát visszajöttemig, majd Septemberben szóval vagy bár írásban még egyszer megvitathatjuk; mert most már az Ön választát nem fogom megkaphatni.

BRASSAI.

II.

Kolozsvár január 1. 1846.

Nagyobb örömem nem tudna lenni ez évben, mint ha ezen első levelem írásával valami jót, és mind Önre, mind az alább érdekelt személyekre nézve végmegelégedést okozó lépteket eszközölhetnénk.

Én azt a' szabadságot vettem magamnak, hogy a gr. Bethlen János propositioit Önre nézve kihalgattam, nem csak, hanem némelekhez még javaslatomat is adtam.

Először is a' legnehezezt kezdem. A' gróf 12 évi kötelezést ohajt.

Másodszor az elébb ígért 600 pengő forintot most is ajánlja évenként. De erre ön azt a' nyilatkozványt tette vala, hogy igen sok! Én pedig azt, hogy igen kevés! A kettő közti eldöntésre nézve tehát, oly javaslatommal járultam a' dologhoz, hogy a' gróf adjon ki belőle önnek évenként 300 p. forintot, mely summát fogadom, hogy Ön el nem fog költeni; a' másik 300-at pedig nem különben évenként tegye bé valamely Versorgungsanstaltba v. életbiztosító intézetbe 's mivel a' mint Calculust inéáltam 300 pengő forint évenként csak 6%-ra is kiadva, kamatok kamatával mintegy 5200 p. forintra menne; tehát remélhető, hogy Versorgungsanstaltban hol egyéb javalmak is járulnak hozzá az 5200 f. 6% kamatját 312 forintot meghaladó évi jövedelmet lehetend biztosítani.

Harmadszor: A gyermekek mellett mindig leend egy (rendszerint) francia ember, ki a gondviselést körültekintően annyira megossza, hogy Ön hivatalának rabja ne legyen.

Negyedszer: A grófék úgy vannak értesülve, hogy gr. Bethlen Ferenczék Károly fíjakat Berlinbe két évre kiküldeni szándékoznak, ohajtanák, hogy Önnek vezérlete alatt küldessék ki. Ha önnek kedve leend kimenni, ez Bethlen Jánoséknak nem hogy ellenőkre lenne, sőt B. János azt mondá hogy azon esetben örvideni fog ha némi summácskával (a' későbbi fizetésbe nem belé tudandóval) Önnek külföldi kényelmeit szaporitandhatja.

Igy tehát csak ezen két év elteltével fogna az Ön köteleztetése kezdődni.

Ezek a' miket Önnel tudomás végett közölnem kelle; én részemről a' feltéteket elfogadhatóknak vélem, s ha ön elfogadja, az illetőket is, — ezt én mondom — egy boldog párrá fogja tenni; nem mintha csudát várnának Öntől; ezen philanthropiai illusion azt gondolom mindnyáján tul vagyunk; hanem mivel nyugodtak lesznek, hogy szeretteik lelkiismeretes kezek közé vannak letéve, s ennél többet okos ember nem követel.

Ha netalán a' gróféknak egyenesen fog válaszolni, kérem értesítsen engemet is eltökéléséről. Ezen levelem vételéről pedig még azelőtt is kérem tegyen bizonyossá!

A' pénzt az illető ujsághivatalban letettem 's a' hirlap maga rendin menni fog.

BRASSAI.

III.

Kolozsv. jan. 13. 846.

A' kívánt brutto kitudakolása halasztatá válaszomat. A' jószág három felé van. Erdélyben a' grófé Bun, a grófnéjé nem tudom hol és a' Magyarországi ismét a grófné része. A' Buni 19—14 ezeret; az grófné erd. jószága 4—5 ezeret; a' magyarországi mintegy 25 ezeret hajt bé; de a' mi számításunk szerint ez részint netto inkább mint brutto.

Az irt többi feltételekre nézt nincsen semmi ellen emlékeztetésem 's erre nézve azt ajánlanám, hogy ön mind a maga, mind az illető úri ház megnyugtatóására szerintök küldjen bé egy a' grófnak elébe tehető és teendő egyezményi tervet 's küldje el nekem, akár csak nekem szóló felhatalmazással, akár, a mi még jobb leend, az illető uraknak szóló 's őket bizonyosan nagyon megörvendeztető levéllel.

Minden esetre terminusait úgy alkalmazza, hogy jövő nyár elején, legelején t. i. mihelyt az iskola nekem megengedi a bucsedi botanico-hypsometrica expeditiot elébb megtehezzük és tegyük.

Az isten hozza minél elébb közinkbe, ez a' legjobb ujévi ajándék lesz

BRASSAINAK.

IV.

Kolozsvárt januar 22. 1860.

Brassai Bod Péternek üdvözetlet!

Töredelmes szívvvel irom ezen leveletem, minthogy Ön ellen elkövetett indolentialis vétkem ólom-suly gyanánt nyomja folytonosan lelkemet. Nem is mernék különben szeme elébe kerülni, hanem megvagyok a legteljesebben győződve, hogy az ön erkölcsi defterének *credit* lapjára csak a maga iránti több mint szigoru igasság, s a *debitre* mások iránti engedékenység és méltányosság van írva. Ennél fogva tudom már rég megbocsátott nekem, hogy oly örömmel vett levelére még az a gondolat sem birt válaszoltatni, hogy azzal önnek én is viszont némi örömet szerzek. De a mi tölt, mult, ha nem is tölt, se nem mult el magam vádlása.

Azzal a kéréssel folyamodom önhöz, sziveskedjék gondosan megnézetni a bethleni ev. ref. egyház mátriculájába, nincs-e oda beírva Bethlenben a g. Bethlen Pál udvarában szolgált udvari tiszt Lőrinczi Márton ott született ikre Lajos és Mihály, akár valamelyikök. Születése napja Septemb. 6-ika 1796. Ha van adjon a pap egy formaszerinti keresztlevelet; ha nincs írjon egy bizonyítványt a nem létezésről, s talán irassa is alá egy pár tanuval. A netalán teendő bélyeg vagy más díj költséget sziveskedjék ön részemre megtenni és felírni. Megtérítése egy századrész annyi időt sem fog igényelni, mint emlegetett válaszom megírása. Pénz nem kolbász.

Kolozsvárra értekeztemkor első ohajtásom vala — időben s fokozatban — Bethlenbe rándulni önhöz egy szives kézszorításra; ha azt a körülmények mind e mai napig pium desideriummá tették, abban már igazán legkisebb része sem volt az indolentiámnak s ha most kéntelen vagyok csak symbolice nyújtani kezemet, azon titkos vággyal teszem, vajha ön tudna locomatio ellen táplált undorát annyira legyőzni s egy pár órát szobácskamban mulatni, melyet oly egészen megtöltenénk kettea, mint megtölti az ön iránti barátság a szívét.

barátja
BRASSAINAK.

V.

Kolozs. Febr. 11. 1860.

Bod Péternek sokszoros üdvözetlet!

Az én tintám az ugy nevezett Alizarintinta, melynek patentált készítése módja a következő:

Alleppische Galläpfel 42 Theile (im Gewichte)
Holländischer Krapp 3 Theile
werden mit so viel Wasser *warm* (nem főzéssel)
ausgezogen, dass die *Flüssigkeit*
120 Theile beträgt

Nach dem Filtriren setzt man hinzu

$1\frac{1}{6}$ Theile Indiglösung (Kénsavanyba oldott jó féle Indigo.)

$5\frac{1}{6}$ Theile Eisenvitriol

2 Holzessigsäure Eisenlösung.

Előnyei a feketeségen kívül: 1. Nincs szálladéka. 2. Folyékony. 3. Nem penészedik. Ezen előnyök okai: A cersavanyos vas lecsapódását a kénsavanyos indig meggátolja s még sem sűríti a tinta-levet mint a hasonló végre használt gummi és czukor. — 2. Gummi nem járulván hozzá, a folyékonyt nem csökkenti. — 3. A kénsavany és a faeczet a penészedést lehetlenné teszik.

Az aczélpennákra nézve fennmarad az a baj, hogy a szabad kénysavany nagyon rozsdásítja; de hisz' az a régi közmondás vigasztalja az embert, hogy kecskét is káposztát is nem lehet *együtt* tartani

Aztán jórendin segíthetni rajta, ha gondosan kitöröljük minden használat után a pennánkat. Megjegyzem még, hogy íráskor még nem fekete ez a tinta, hanem a papíron feketedik meg. Másfelől még az a javalma is van, hogy a rézpor éppen nem keil; mert kivált a vékonyan eresztő penna után, midőn a sor végét írja az ember, az eleje már meg van száradva.

Ide zárva küldök egy pforintot, mivel ugyan adósságunk nincs egészen kifizetve, de rezet nem akartam a levélbe tenni. A mi halad, nem marad.

Korábbi levelére vonatkozólag figyeltetem egy új könyvre, melyben, mint egy kurta kivonatból látom, minden esetre sok érdekes van befoglalva. Czime: *Essai sur la conservation de la vie*; par M. le vicomte de *Lapasse*. Paris. 1859. Avec epigraphe de Bacon: „Ultimus gradus est prolongantio vitae humanae in magnum tempus; quod autem sit possibile multa exempla docuerunt.“

Hogy ezek a példák kettőnkével is szaporodjanak és sokáig örvendhessünk egymás barátságának óhajtja

barátja

BRASSAI.

VI.

Kolozsvárt 26/9. 1861.

Bod Péter urnak Betlenbe.

A Schach könyveket illetőleg tudósítasom ez; Egyedül csak a Morphira vonatkozó két füzet vár fizetést, 3 frt 88 krban. A többi afféle féretett „Probeheft“ stb. volt, mutatóvány és nem árulás tárgya. Birja hát a legnyugodtabb lelkiismerettel és használja ha van alkalma reá. Ezzel hát tisztában volnánk. Hanem már nekem az a kérelmem hogyha jártában, keltében, vadásztában, úton, útfelen, mezőn, erdőn valamely növényen érett magot lát, sziveskedjék lefosztani és a zsebébe dugni s egykor aztán determinálva vagy determinálatlan kertünk számára beküldeni. Remélem, hogy ez nem lessz megszé-
gése annak a fogadásának melyet nyomtatásban nyilvánított vala, hogy — mint szakférjfiu — egyletünknek semmi szolgálatot nem

szándékszik tenni. De abban is bizom, hogy nem haragszik meg ha azt mondom, hogy a szerénységnek olyas tulzott nyilvánítása a hypochondriaco-misanthropismus határai felé közeledik.

Ugy-é szép találmány tőlem, hogy annyi rendbeli felszólítására késő válaszom mentegetése helyett megbizással alkalmatlankodom és criminatioval bántom? No de bizonyos vagyok, hogy ön minden tapasztalt szegletességeim daczára nem vonja meg barátságát

BRASSAITÓL.

A marosvásárhelyi ref. coll. könyvtárában levő eredetiekből

közli: KONCZ JÓZSEF.

Ima

Pálfy Ferencz egyházköri felügyelő gondnok felett.¹

Szent hatalmu Isten, a Jézus Krisztus által mennyei Atyánk! megtört kebellem és mélyen megrendült lélekkel állunk e gyászko-porsó mellett, hová a leverő csapás hirtelen gyűjtött együvé, hogy igaz részvéttel osztozzunk a veszteség feletti keserű fájdalomban, mit e közszeretetlen és köztiszteletben részesült családra a halál angyala hozott, s hogy bizonyosságot vegyünk szent hatalmadról, melynek rop-pant ererével szabadon kormánykodik élőknek és holtaknak birodal-main. Oh, mert hatalmas vagy mindennek felett nagy Isten! Hatal-madat hirdeti minden teremtmény, hatalmad nagyságát nem foghat-ják bé az egeknek egei s valamint szeretetednek, úgy hatalmadnak is gyakran látjuk tanujeleit a nagy természetben éppen úgy, mint gyarló emberi életünk folyamán. Sokszor örömmel hívsz s abban ör-vendezve dicsőítjük, Atyánk, hatalmad nagyságát, sokszor lelkünk egész valójával csüggyünk istenséged csodadolgain; de igen sokszor bánatra szólítasz, s nem látva bé szent céljaidat, zugolódásra fakad-nak ajkaink s fájdalmas panasza emeljük fel siró szavunkat!

Igen, mert bár tudjuk, Atyánk, hogy minden mulandó ezen a földön; tudjuk, hogy a halál, az enyészetnek e rettenthetetlen feje-delme ifjat és öreget, koldust és gazdagot egyaránt elrabol, de hogy az édes apa és szerető férj legmagasztosabb hivatásának teljesítésé-ben, családjá fentartásában, gyermekei nevelésében, kedves övéinek gyámolításában, a család jövő szerencsésjének megalapításában oly igazán lelkéhez forrott kötelességei mellől végképpen leszorítottassék, s még életének javakorában a halál áldozatául essék: ezt érteni nem tudjuk, megmagyarázni képesek nem vagyunk!

Szent Isten, édes Atyánk! Ime egy ilyen talányt mutat fel előttünk ez a gyászravatal s egy ilyen szívet rázó, szomorú talány érthetlenségén kesergünk mindnyájan, kiket a részvét és ember-baráti szeretet e gyászos hajlékba vezérelt.

¹ 1897. június 17. Székely-Udvarhelyt.